

muzejsko-galerijskoj i spomeničko-zaštitnoj službi, a predlaže da se Galerija gradi u etapama.

Na osnovu stručnog elaborata idejni projekat za galerijsku zgradu izradio je Enver Krupić. Po svojoj kompoziciji i formi, po svojim enterijerima i eksterijernim rješenjima zamišljena je tako, da se kao spomenik zanimljive muzejsko-galerijske arhitekture funkcionalno i arhitektonski osmišljeno uklapa u urbanistički kompleks bihačke gradske jezgre. Zgrada bi se sastojala od prizemlja i jednog sprata. U prizemlju bi se pored prostora za izlaganje djela Envera Krupića nalazio i prostor za gostujuće izložbe, radni prostor za osoblje i atrij sa fontanom. Na spratu bi bio drugi dio izložbenog prostora, atrium sa fontanom, sala projekcije iz istorije umjetnosti i biblioteka. Ostava za umjetnička djela, kao i sanitarni čvor bili bi u suterenu. Neposredni prostor oko galerijske zgrade, u harmoničnom skladu s njezinim arhitektonskim rješenjem, bio bi oplemenjen takvim uzorcima pojedinih kultura da uz prijatne mirise i slikoviti vizuelni ugođaj upotpunjen sa dvije fontane sačuva izvornost i autentičnost specifične vegetacije Pounja.

Donacija Envera Krupića, svojim brojem umjetnina i njihovom likovno-estetskom i umjetničkom vrijednošću, te svojom specifičnom tematikom i visokim egzekutivnim umijećem u žanru Krupićevih likovnih preokupacija, predstavlja značajno obogaćenje bihačkog likovnog fonda. Galerija po svojem smještaju u gradskom miljeu, po svojim arhitektonskim odlikama i eminentno kulturnom misijom, pridonosit će kulturnom i javnom životu grada, te uticati da široka muzejsko-galerijska publika bude ne samo korisnik nego i sudionik u stvaralački intoniranoj komunikaciji između javnosti i galerijskih vrijednosti i dobara.

Primljeno: 12. 4. 1991.

BILJEŠKA

¹ Enver Krupić je rođen 5. aprila 1911. u Bosanskoj Krupi. Osnovnu školu je završio u Krupi, a gimnaziju u Bihacu i Sarajevu. Studij slikarstva je završio u Beogradu 1937. godine, a sljedeće godine odlazi u Pariz, gdje nastavlja svoje studije likovne umjetnosti na École Nationale Supérieure des Beaux Arts u klasi profesora Sabatea, i kao vanredni student studira istoriju umjetnosti na Sorboni.

Prvi put samostalno izlaže 1952. godine u Beogradu, poslije čega odlazi na duža studijska putovanja u Francusku, Englesku, Italiju, Njemačku, Austriju, Belgiju, Tunis, Alžir, Maroko i drugi. U međuvremenu priređuje samostalne izložbe u zemlji i inozemstvu, a nakon izlaganja svojih ostvarenja u Milanu 1968. godine uvršten je u Enciklopedia Universale – SEDA – Della Pittura Moderna (Milano 1969. godine).

Danas živi u Bihacu, gdje još uvijek s mnogo energije i zanosa slika jedinstveni »umjetnički serijal«, zlatnih unskih čarolija.

SUMMARY

The Enver Krupić Art Gallery in Bihać

Nijazija Maslak

The Regional Museum of Pounje in Bihać initiated the foundation of the Art Gallery of Enver Krupić, a prominent artist (born in 1911 in Bosanska Krupa, studied painting in Belgrade and Paris). The painter donated 20 paintings and 20 drawings, some furniture and his library to the museum, and has offered to participate in the costs of building new premises for the gallery. The author of the expert project analysis of the Gallery is Krešimir Ižaković, and the conceptual design of the building has been made by Enver Krupić. The gallery is to function as part of the Regional Museum of Pounje, offering space for occasional exhibitions.

MUZEJ NEEUROPSKIH KULTURA – SEM, GRAD GORIČANE

Program namjene i struktura muzejske komunikacije

Ralf Čeplak

Muzej neeuropskih kultura

Grad Goričane

ili Koliko je dugi put od utopije do realnosti?!

ili Da li su Slovenci već dosegli stupanj razvoja civilizacije na kojem mogu parirati tzv. razvijenom svijetu (i kada mogu otvoreno komunicirati s tim svijetom bez prethodnog omalovažavanja, raznoraznih kompleksa itd., o realnim potrebama realne ustanove »riznice uspomena i znanja« – MUZEJA?!) na području kulture odnosno muzealstva?

Prije godinu dana svijet nije vjerovao da će se srušiti Berlinski zid, a to se dogodilo veoma brzo.

Nitko nije vjerovao u ponovno udruživanje Njemačke, a i to se dogodilo. Nitko nije vjerovao u tako fundamentalne promjene u Sloveniji, a ipak se događaju.

Prije dvije godine urušio se strop u Gradu Goričane i tom je prilikom gotovo pokopao moju prethodnicu i osnivačicu SEM – Muzeja neeuropskih kultura dr. Pavlu Strukelj. Imala je izuzetnu sreću da je ostala živa. Urušeni je strop u našoj »kulturnoj« sredini bio sreća u nesreći odnosno signal da je ipak osvanuo dan kada zgradu treba temeljito sanirati, obnoviti i restaurirati.

Možda izgleda čudno da sam ovaj tekst započeo s Berlinskim zidom, no činjenica je da postoje nevjerojatne paralele s goričanskim dvorcem. Kao što je bilo potrebno srušiti Berlinski zid da se rodi neka nova (prije godinu dana još posve utopijska) kvaliteta, tako se i strop u Goričanama morao urušiti da bi se konačno ipak pronašla sredstva da u veljači ove godine počne sanacija i obnova, i možda će i ovdje nastati neka nova (za sada potpuno utopijska) kvaliteta – MUZEJ, kakovog Slovenci zaslužuju.

SEM – Muzej neeuropskih kultura, Grad Goričane, bijaše prvi muzej te vrste u Jugoslaviji i još danas je vodeći po opsegu i kvaliteti svojih zbirki. No ne radi se samo o tome. Važnija je spoznaja da su Slovenci poput drugih ljudi, znatiželjni, hrabri, ponekad s avanturističkim porivom, ponekad idući trbuhom za kruhom, ponekad zbog potrebe da pomažu drugim ljudima i još zbog cijelog niza drugih razloga odlazili u daleke krajeve, susretali se s domorcima, živjeli s njima samo kratko ili čak i duže vrijeme, a ponekad čak i cijeli život. Pri povratku kući ili putem pismenih kontakata sa sunarodnjacima, pripovijedalo se, objašnjavalo, ponekad su se javljala pitanja koja nas muče: »kako žive ljudi drugdje, kakvi su, razlikuju li se doista toliko od nas, odnosno mi od njih, u čemu se očituju te razlike itd. Sa svim tim informacijama su dolazili k nama i najrazličitiji proizvodi – predmeti za svakodnevnu upotrebu, vjerski predmeti, odjeća, oružje, glazbala... Ti su predmeti

mogli dodatno zaokružiti sve priče, odnosno kada su naši ljudi vidjeli te predmete, mogli su dobiti cjelovitiju sliku o nama stranim narodima. Razumije se da su sva pripovijedanja i objašnjavanja predmeta bila snažno začinjena egzotikom (zanimljivo je da čak i današnji posjetilac radije pogleda »egzotični« – neobični predmet u našim zbirka, npr. male cipelice koje su nosile Kineskinje s deformiranim stopalima). To je do određene mjere iskričljivo objektivno shvaćanje načina života drugih naroda. No ipak su svi ti kontakti pojedinih Slovenaca s drugim kulturama utjecali i još utječu na širenje svijesti o stranim kulturama i posredno odnosno posljedično i na širenje svijesti o vlastitoj kulturi. Možda to uvijek iznova naglašavam jer jasno želim reći da SEM – Muzej neeuropskih kultura – Grad Goričane nije i nema namjeru biti zbirka egzotičnih ostataka, niti je vjesnik neke političke konstrukcije u nestajanju – »nesvrstanosti«, već se želi i namjerava truditi u smislu što kompleksnijeg predstavljanja neeuropskih kultura s kojima su Slovenci dolazili, dolaze ili će doći u dodir.

Kada i kod nas u zadnje vrijeme postaju sve popularniji Južnokorejski automobili hyundai ili personalna računala made in Taiwan, upitajmo se: što uopće znademo o Koreji ili Tajvanu?

Zar ne bi bilo nadasve efikasno, jednostavno i elegantno da netko želi saznati što više o Koreji dođe u Grad Goričane, pogleda izložbu, posudi neku knjigu, pogleda video ili dijapozitive, sluša korejsku glazbu uz korejski čaj, možda još pročita korejske novine u engleskom izdanju i zadovoljan ode ili toliko nezadovoljan i neutješan da što prije želi osobno otputovati u Koreju.

Govorim o utopiji, no zašto utopija za godinu ili dvije, ili pet godina, ne bi postala zbilja?!

Zašto Poljaci mogu imati svjetski priznate stručnjake za jezik pashtu? Zašto je Vaclav Havel mogao pozvati dobitnika Nobelove nagrade za mir Dalai Lamu, a kod nas te tajnica Komiteta za kulturu pita da li je još živ?

Zašto je sa smrću pokojnog dr. Vlade Jagodiča zamrla svaka inicijativa da bi Slovenci trebali znati takozvane egzotične jezike, iako svahili govori gotovo sva istočna Afrika?...

Zašto su samo slovenski misionari oni koji nauče jezik ljudi među kojima žive?...

Nakon ovog uvoda koji se na prvi pogled ne slaže s kontekstom naslova – »Program namjene prostora i potreba«, ali dodiruje jezgu problema marginalizacije naših stručnih mogućnosti i sposobnosti i na području humanističkih znanosti, dat ću općenita muzeološka polazišta i aplicirati ih na Grad Goričane.

U zadnjem desetljeću svugdje u svijetu muzeji doživljavaju neslućeni procvat. Dok su muzeji u prošlosti bili *bramovi muza* (umjetnosti) i poput ikona ostajali veličanstveno odmaknuti od javnosti, u zadnje se vrijeme razvila beskonačna paleta institucija koje još uvijek zovemo – muzejima. Sve više u prvi plan dolaze želje i potrebe publike. Muzeji se sve više socijaliziraju, postaju sve komunikativniji i ne zadovoljavaju samo estetske potrebe već postaju i sve značajniji čimbenik kreativnoga korištenja slobodnog vremena.

U muzeološkim polazištima muzejskoga prostornog planiranja oslanjam se na Yani Herreman (arhitektica, muzeolog i povjesničar umjetnosti,

predsjednica ICAMI – ICOM-ova međunarodnoga komiteta za arhitekturu i muzejsku tehniku):

Muzej bi kao institucija trebao imati značajnu i svakodnevnu ulogu u životu zajednice kojoj služi odnosno unutar koje je lociran. S povećanjem svojih društvenih i prijateljskih funkcija muzej bi trebao postati sredstvo komunikacije, društveno središte i instrument za demokratizaciju kulture, uza svoju već poznatu obrazovnu ulogu. Na muzejsku infrastrukturu odnosno prostorno planiranje utječu različiti faktori:

1. broj posjetilaca
2. vrsta posjetilaca (socijalni, profesionalni status; još naročito pažnju treba posvetiti invalidima /slijepima, gluhoonijemim, paraplegičarima.../)
3. potrebe posjetilaca
4. muzejske aktivnosti
5. novi načini oblikovanja izložbi
6. brojni aspekti čuvanja odnosno zaštite predmeta

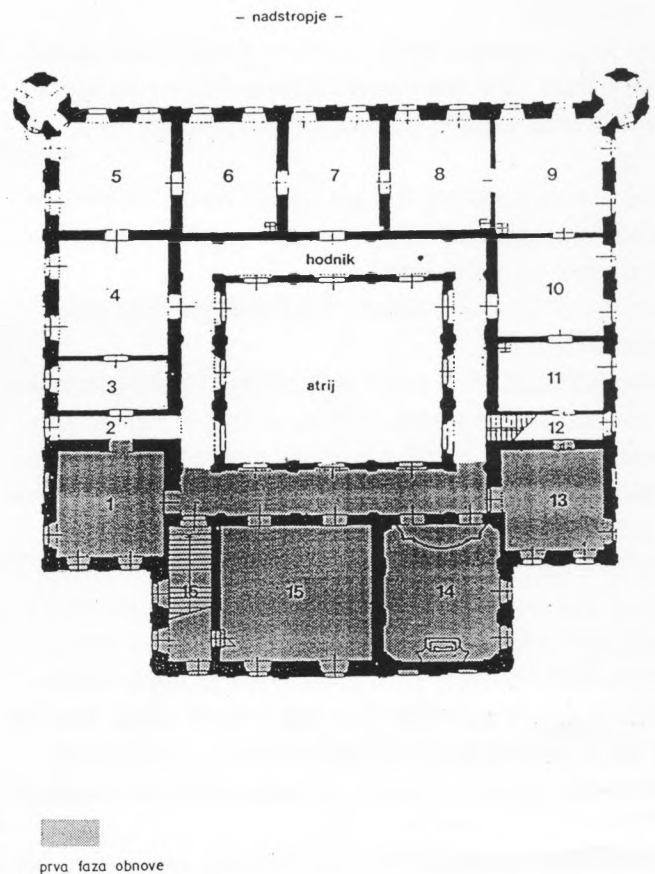
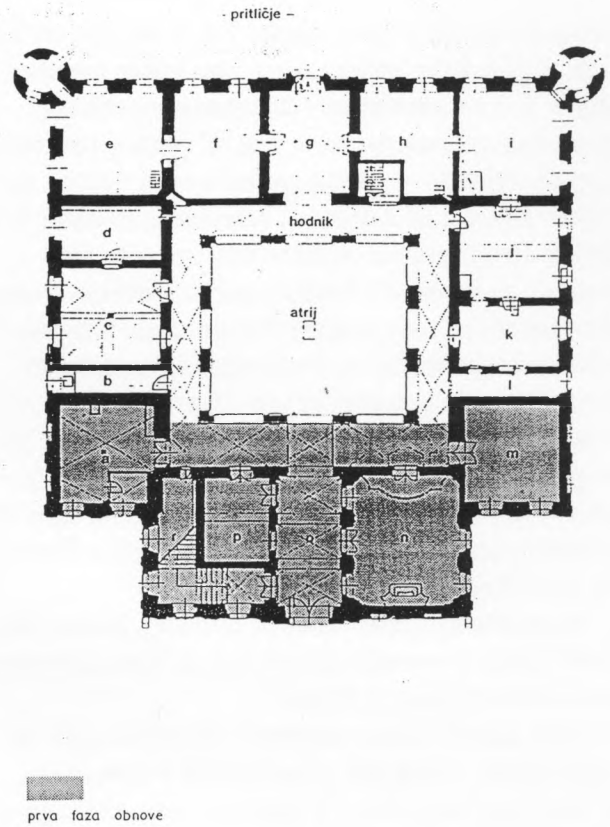
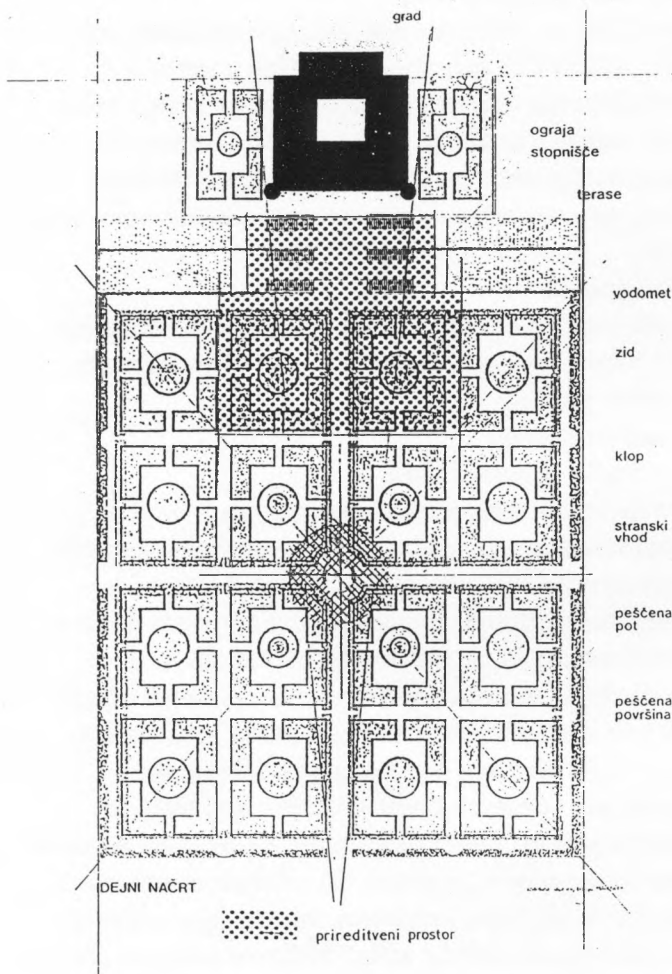
Transformacija muzeja u kulturne centre s brojnim komunikacijskim aktivnostima kod kojih dolazi do socio-dinamičkih procesa i do komercijalizacije muzejske ponude omogućuje nove dimenzije usluga i prostora namijenjenih javnosti (recepција, trgovina, restoran...). Sve raznolikije i specijaliziranije funkcije muzeja zahtijevaju prostore koji su definirani veličinom, tehničkom opremom, povezivanjem s drugim dijelovima muzeja (npr. depoi moraju zadovoljavati specijalizirane i specifične potrebe: mikroklima mora odgovarati materijalu predmeta, police i prozori moraju odgovarati veličini odnosno dimenzijama predmeta...), a jednako tako i izložbene dvorane trebaju odgovarajuću mikroklimu (temperaturu, relativnu vlagu), osvjetljenje; muzejsko-pedagoška služba se odvija u izložbenim dvoranama, odnosno u privremenim i stalnim zbirka a potrebni su joj i vlastiti prostori s odgovarajućom tehničkom opremom. Naravno, svuda se moraju nalaziti zaštitni uređaji (zaštita od požara, provale...)

Poseban problem muzejskoga prostornog planiranja odnosno njegovih muzeoloških potreba predstavlja muzej koji je lociran u povijesnoj zgradi (npr. gradu, dvorcu, samostanu itd.), koja je već sama po sebi spomenik i tomu primjereno spomenički zaštićena. Stoga se prostorno planiranje u povijesnoj odnosno spomenički zaštićenoj zgradi bitno razlikuje od planiranja u novoj – »neutralnoj« zgradi. Raznovrsne poteškoće uzrokuje poštivanje spomeničko-zaštitnih kriterija na jednoj i muzeoloških zahtjeva na drugoj strani. Za optimalno rješenje su potrebni kompromisi. Zato bi program trebao omogućiti optimalno djelovanje svih funkcija muzeja uz poštivanje i čuvanje svih spomeničkih karakteristika zgrade.

Normalan, uspješan, kvalitetan i kreativan rad u muzeju i provođenje svih muzejskih aktivnosti zahtijevaju osiguravanje općih muzeoloških uvjeta i potreba:

1. odgovarajuće čuvanje i zaštitu muzejskih zbirki. To uvjetuje čvrstu konstrukciju zgrade, odgovarajuće na vatru otporne i odgovarajućom mikroklimom opremljene prostore i prostore zaštićene od provale;
2. osiguravanje muzejskog informacijskog potencijala. To zahtijeva odgovarajuće prostore za povremene i stalne izložbe, knjižnicu, INDOK-centar, predavaonu...;

PARK OB GRADU GORIČANE

3. osiguravanje prostora za odmor posjetilaca (kavana, restoran, park...);
 4. osiguranje prostora za znanstveno-istraživački rad. To zahtijeva odgovarajuće radne prostore za osoblje muzeja i prostore koji sadržavaju gradu informacijskoga karaktera.

Kod planiranja treba uzeti u obzir razvoj muzeja (širenje zbirke, nove funkcije kao posljedicu svestranoga cjelovitog rasta muzeja, povećanje broja muzejskih radnika).

Potcjenjivanje vitalnih potreba muzeja može za duže vrijeme zakočiti njegovu djelatnost.

Ako sve te konstatacije apliciramo na SEM – Muzej neuropskih kultura – Grad Goričane, očito je da je upravo sada idealan čas za reorganizaciju muzeja kako u prostornom tako i u sadržajnom smislu. Zato predlažemo:

U prostoru Grada trebalo bi da se nalaze javni prostori namijenjeni publici, a u susjednoj zgradi – »galeriji« (bivšem poljoprivrednom zdanju i konjskoj staji) interni prostori za muzejsko osoblje i depoi. Ako pogledamo tlocrt gradskog zdanja, predlažemo:

Grad Goričane, Muzej neeuropskih kultura – izgled zgrade; snimio: Ralf Čeplak

Za razliku od knjige, muzej mora ujedno biti dostupan, razumljiv i privlačan djeci i odraslima, radnicima i intelektualcima, učiteljima i nepismenima.

Muzej ne kreiramo za vlastito zadovoljstvo, već za zadovoljstvo drugih.

Epilog

Intenzivna obnova Muzeja Goričane počela je u veljači 1990. godine. Najprije su se morali podignuti stari, dva metra duboki temelji jer je zgrada zbog podzemnih voda ponirala. Zbog slijeganja zgrade rušili su se stropovi grada (koji su ionako bili dotrajali i truli). Trebalo je betonirati novu ploču i na nju pričvrstiti stropove sa štukaturama. Zamijenjena je krovna konstrukcija. Ipak, zbog nedostatka novca projekt sanacije i obnove rađen je po fazama. To znači da se najprije obnavlja jedan trakt grada, zatim drugi itd. Do prije kratkog vremena nije postojao cjeloviti, globalni program sanacije i obnove, koji bi uključivao i zaštitnospomeničke i muzeološke aspekte. Iako stvari napreduju, na žalost, ponavlja se stara priča – nema novca.

Ove godine (1991.) Dvorac Goričane je izostavljen iz svih programa financiranja – zaštitnospomeničkog i investicijskog, republičkog i gradskog. Stoga se s pravom možemo ponovno upitati: **Koliki je put od utopije do realnosti?**

Primljeno: 10. 4. 1991.

Prijevod sa slovenskog jezika:
Lenga Kuliš

U prizemlju:

prostor O: ulaz s osnovnom signalizacijom o lokaciji javnih prostora (WC, blagajna, garderoba, zalogajnica, trgovina, telefonska govornica, kapela, povremene i stalne zbirke...)

prostor P: informacije, garderoba, blagajna

prostor R: prostor namijenjen za sredstva za čišćenje i pomagala

prostor A: kavana ili zalogajnica, pušiona

prostor B, C: WC

prostor D: prostor za čuvanje i igru predškolske djece

prostor E, F, H, I: povremene izložbe

prostor J: predavaonica odnosno muzejsko-pedagoška radionica

prostor K: radni dnevni prostor domara

prostor L: dizalo

prostor M: muzejska trgovina (katalozi, plakati, razglednice, audio i video-kasete, komercijalni proizvodi iz neeuropskih zemalja, knjige o neeuropskoj etnologiji...)

prostor N: obnovljena, restaurirana kapela ponovno u javnoj funkciji, gdje bi se odvijali povremeni liturgijski obredi, komorne priredbe, crkvena vjenčanja, krstitke...

U prizemlju mora biti i javni telefon i poštanski sandučić.

Na prvom katu i u potkrovlju: samo izložbene dvorane za povremene i stalne zbirke, osim dvorane s freskama Antona Werlea, koja bi služila za vjenčanja i svečane prijeme, i sobi 15, gdje bi se održavala predavanja, davale projekcije, priređivale predstave.

Komunikaciju od prizemlja preko prvog kata do tavana čine stepenice i dizalo, koje je potrebno za transport predmeta, majke s djecom, starije ljude i paraplegičare.

U cijelom zdanju grada nužno je uspostavljanje sistema grijanja, odgovarajuća mikroklima i mjere zaštite od požara, kao i alarmni uređaji za zaštitu od provale. Muzej mora biti otvoren cijele godine.

U susjednoj zgradi – »Galeriji« predlažem:

U prizemlju depoe, dizalo i stepenice.

Na prvom katu depoe, dizalo i stepenice.

Na tavanu radne prostore za četiri kustosa, knjižnicu, čitaonicu, INDOK-centar, sanitarije s tušem, stan domara i garsonijeru za stručnjake koji će posjećivati muzej.

U cijelom zdanju nužno je uspostaviti grijanje, odgovarajuću mikroklimu, protupožarnu zaštitu i alarmne uređaje za zaštitu od provale.

Trebat će urediti i gradski park i pažljivo ga održavati, jer bismo time obogatili ukupnu ponudu muzeja.

Cijela će ponuda biti obogaćena restauracijom (bivše gradske staje za krave), koja bi nudila kulinarske specijalitete iz neeuropskih zemalja. Posjet takvom muzeju uz odgovarajući program muzejskih izložbi koje bi privlačile posjetioce, odgajale ih i obrazovale, nudile im estetske užitke, šokirale ih, aktivirale i uveseljavale i bavljale bio bi posjetiocu trajno pozitivno osobno iskustvo.

Možda su muzeje kustosi prečesto planirali za kustose ili pak arhitekti za arhitekte, umjesto da se kod što većeg broja ljudi pobudi potreba da posjete i pogledaju muzej. Ovdje nailazimo na dvostruku kontradikciju.

SUMMARY

The Museum of Non-European Cultures – SEM, Grad Goričane – programme of services and structure of museum communication

Ralf Čeplak

The Museum of Non-European Cultures – SEM, located in Grad Goričane, was the first of its kind in Yugoslavia, and is nowadays foremost in the extent and quality of the material displayed. The museum building is in a derelict state, so when the roof fell in, preparations were begun for a thorough restoration. This also offered an occasion for the reorganization of the museum with respect to both arrangement and contents. The author gives a review of the general concept in planning the museum's space, with an account of museums in historical and protected buildings. He further presents a detailed programme of the renovation of Grad Goričane and of the reallocation of rooms in the central building as well as in other buildings. They are now planned to hold the display, which is to give a complex representation of non-European cultures, as well as all other services necessary for a modern museum to function. A special emphasis has been placed on the education and public relations programmes, which are complemented by a restaurant with specialities from non-European countries.

OTVARANJE ODELJENJA UZANIH PRUGA U POŽEGI

Milena Protić
Železnički muzej
Beograd

a svečanosti održanoj povodom obeležavanja Dana železničara Jugoslavije, u prisustvu delegata Skupštine i članova Poslovnog odbora Zajednice jugoslovenskih železnica, velikog broja železničara, gostiju i kolega, zatim ljubitelja železnice i predstavnika radnih kolektiva koji su učestvovali u izgradnji Odeljenja, 12. aprila 1990. Momčilo Aćimović, zamenik generalnog direktora ŽTP-a »Beograd«, u Požegi je otvorio Odeljenje uzanih pruga Železničkog muzeja u Beogradu. Sve do 1969. godine Požega je uzanom prugom koloseka 0,76 m povezivala Beograd sa Sarajevom i Dubrovnikom. Celokupan privredni i društveni razvoj ovog područja smeštenog u jugozapadnoj Srbiji bio je vezan uz tu prugu. Sukcesivnim ukidanjem uzanih pruga, započeta je izgradnja pruge normalnog koloseka od Beograda do Bara, a Požega je kao važna raskrsnica 1972. godine dobila novu železničku stanicu. Tu, neposredno uz novu zgradu stanice, smešteno je Odeljenje uzanih pruga Železničkog muzeja u Beogradu.

Ideja o formiranju jednog spomen-obeležja stare železničke tehnike s uzanih pruga potekla je početkom 1980. godine od Stojana Stamatovića, šefa Železničke stanice Požega. Ideju je prihvatio najpre ŽTO »Beograd« i njeni brojni OOUR-i i radne jedinice, zatim Skupština opštine Požega, privredni kolektivi gravitacionog područja i velik broj entuzijasta, pre svih, »stari« železničari. Projektnu dokumentaciju je pripremio Centar za istraživanje i projektovanje (CIP) Beograd, a nosilac poslova je postao Zavod za novinsko-izdavačku i propagandnu delatnost JŽ, odnosno Železnički muzej u Beogradu, koji posluje u okviru Zavoda. Sredinom 1983. godine spomen-obeležje je preraslo u Odeljenje uzanih pruga Železničkog muzeja u Beogradu.

Nakon gotovo jedne decenije rada na formiranju Muzejskog odeljenja, 12. aprila 1990. pred očima posetilaca se ukazao rekonstruisani ambijent jedne železničke stanice uzanog koloseka sa svim pratećim objektima i originalnim vučnim i voznim sredstvima. Na uređenoj površini veličine oko 150 ari, koja se pruža u pravcu sever-jug, smešteno je preko 500 originalnih eksponata koloseka 0,60; 0,76 i 1 m, koji predstavljaju deo istorijskog i tehničkog razvoja uzanog koloseka u Jugoslaviji.

Kroz sredinu prostrane zelene površine, ograđene žičanom ogradom i maklurom, sa zimzelenim rastinjem, pruža se donji i gornji stroj u dužini od 645 m sa tri stanična koloseka i nadstrešnicama, pet skretnica, putnim prelazom, dva vodonapojnika, okretnicom prečnika 11,5 m sa betonskim postoljem i kompletna stanična signalizacija. Od objekata postavljeni su: kolska vaga nosivosti 30.000 kg, robni magacin sa robnom rampom i tipska stanična zgrada površine oko 60 m².

Na tri stanična koloseka smešteno je 10 parnih lokomotiva, od kojih je